

DİJİTAL DEMOKRASİ VE YÖNETİŞİM İLİŞKİSİ ÇERÇEVESİNDE E-DEMOKRASİ/E-DEVLET UYGULAMALARI

Tahsin GÜLER

Yrd. Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
tahsin.guler@balikesir.edu.tr

Sinem ŞAHNAGİL

Arş. Gör., Balıkesir Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
s.sahnagil@gmail.com

ÖZET

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişin yaşandığı günümüzde, küreselleşme ile paralellik gösteren ve yaygınlaşan bilginin kullanımı siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel birçok alanı etkisi altına almıştır. Bilgi iletişim teknolojileri kullanımının tüm dünyada artması ve bu teknolojinin gündelik yaşama nüfuz etmesi, siyasi faaliyetleri de kapsayan çok geniş bir alanda teknoloji kullanımını önemli bir fırsat haline getirmiştir.

Yönetim sürecindeki tüm aktörlerin uzlaşısını esas alan yönetim, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak vatandaşın mümkün olan her alanda demokratik karar alma süreçlerine katılımını sağlayan etkin bir katılım mekanizması oluşturmaktadır. Kamu, özel ve sivil kesimi ortak bir noktada buluşturan yönetim, hesap verebilirlik, şeffaflık, etkinlik gibi özelliklerini elektronik ortamda e-devlet aracılığıyla hayata geçirmektedir. Demokratik katılımı yönetsel süreçte etkin kılma noktasında ise e-demokrasi ile kesişmektedir.

Demokratik sürecin işleyişi açısından gerekli olan faaliyetlerin bilgi iletişim teknolojilerinin geliştirdiği stratejilerle yürütülmesi olan e-demokrasi, vatandaşa bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak politikalara yön verme ve hesap sorma yolunu açmaktadır. E-demokrasi bu özelliği ile e-devlet oluşumuna katkı sağlarken, e-devlet uygulamaları ise katılımcı demokrasiyi elektronik ortama aktararak e-demokrasiyi beslemektedir. Bu kapsamda çalışmanın amacı, bilgi iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte gündeme gelen e-demokrasi kavramını açıklayarak, e-devlet ile olan ilişkisini yönetim yaklaşımı temelinde ele almaktır. Bu amaçlar doğrultusunda yöntem olarak, literatür taraması ile çalışmanın temelini oluşturan kavramlar açıklanmış, yapılan etkinlikler değerlendirilmiş ve konuyla ilgili dünyadan ve Türkiye’den uygulama örnekleri ile mevcut durum tespit edilerek, gerçekleştirilmiş çalışmalara ilaveten yapılması önerilen hususlar ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dijital Demokrasi, E-Demokrasi, E-Devlet, Yönetişim

Jel kodları: H11, H83, H89

E-DEMOCRACY / E-STATE PRACTICES IN THE CONTEXT OF THE RELATIONSHIP DIGITAL DEMOCRACY AND GOVERNANCE

ABSTRACT

In today's world of transition from the industrial society to the information society, the use of information that is in parallel with globalization and spreading has affected political, economic, social and cultural fields. The use of information communication technologies has increased all over the world. This technology has penetrated daily life. This has made the use of a very large area of technology, including political activities, an important opportunity.

Governance is based on the consensus of all actors in the management process. It uses information and communication technologies to create an effective participation mechanism that enables citizens to participate in democratic decision-making processes in every possible arena. Governance, which combines the public, private and civil sectors in a common point, make actual features such as accountability, transparency, efficiency through the e-government in electronic environment. It intersects with e-democracy within the scope of making democratic participation active in the administrative process. E-democracy that the activities which are necessary for the functioning of the democratic process carry out with the strategies developed by the information communication technologies, opens the way to direct politics and accountability by using information and communication technologies for citizens. While e-democracy contributes to the formation of e-government with this feature, e-

government applications feed e-democracy by transferring participatory democracy to electronic environment. Within this framework, the purpose of the study is to explain the concept of e-democracy coming to the agenda with the development of information communication technologies and to discuss the relation with e-government on the basis of governance approach. As the method of the study; thanks to literature search the main concepts have been explained, the practices have been evaluated and lastly, after the determination of the current situation with examples from the relevant world and Turkey, new proposals in addition to completed projects have been asserted.

Key Words: Digital Democracy, E-Democracy, E-Government, Governance

Jel Codes: H11, H83, H89

GİRİŞ

Son yıllarda bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler, demokratik toplumlarda yer alan kurumların siyasi ve idari işleyişinde önemli yenilikleri beraberinde getirmiştir. Vatandaşların kendilerini yöneten kesimle iletişiminde büyük değişimlere sebep olan internet, hükümet ve yurttaşları arasında karşılıklı çalışan bir iletişim kanalı açmıştır. Bilgi iletişim teknolojileri sayesinde seçilmiş görevliler çalışmalarını, plan ve programlarını, düşüncelerini seçmenle paylaşırken, seçmenler de hizmetlere ilişkin taleplerini, şikâyetlerini ve sorunlarını ilgili mercilere yöneltebilmektedir. Katılımcı demokrasiyi besleyen söz konusu tablo “yönetişim” ortamını ifade etmektedir.

Bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişme, kamu yönetiminin hizmet sunumuna hız, kalite ve maliyet bakımından katkı sağlamıştır. Hızla yaygınlaşan internet kullanımı, bütün bireylerin potansiyel kullanıcı olmasını sağlamış, internetin pek çok kamu hizmetinin sunumu için uygun bir platform oluşturmasıyla gerek dünyada gerekse Türkiye’de pek çok kamu hizmeti internet üzerinden verilmeye başlanmıştır. Kullanım maliyetinin düşüklüğü ve günlük hayatta bireylere sağladığı kolaylıklar internet kullanımını artıran önemli faktörler olmuştur. Bilgi İletişim Teknolojileri (BİT) ile toplumun genelini ilgilendiren herhangi bir politikanın belirlenmesi veya uygulamaya konulması noktasında vatandaşların karar sürecine katılımı kolaylaştığı gibi katılım oranları da artırılmaktadır.

Kamu yönetimi anlayışında dijital enformasyonun etkisiyle meydana gelen değişim, e-devlet, e-demokrasi, e- yönetişim gibi yeni kavramların ortaya çıkmasını sağlamıştır. E-devlet ile vatandaşlar, özel sektör ve kamu arasındaki karşılıklı ilişkilerin, tarafların sunduğu ve yararlandığı hizmetlerin, devletin fonksiyonlarıyla ilgili etkileşimlerin elektronik ortam üzerine taşınması ve birebir kullanılabilmesi sağlanırken, e-demokrasi ile vatandaşların katılımını artırmak ve genişletmek için bilgi iletişim teknolojilerinin demokratik süreçlerde kullanılması sağlanmaktadır. Açıklık, aktif katılım, hesap verebilirlik gibi pek çok avantaj sağlayan genelde BİT özelde e-demokrasi ve e-devlet uygulamaları, çeşitli dezavantajları da barındırmaktadır. Bu sorunların en başında güvenliğin sağlanması gelmektedir. Yine altyapı yetersizliği, BİT’e erişim olanağı ve bu teknolojileri kullanma yeteneğinin bulunmaması, aşırı enformasyon sorunu, kamu yönetimi bilgilerinde gizlilik olması gibi çeşitli sorunlarla karşı karşıya kaldığı görülmektedir.

Çalışma kapsamında dijital demokrasinin fırsat ve tehditleri, bilgi teknolojilerinin devlet üzerindeki dönüşümü olarak karşımıza çıkan e-devlet uygulamaları ve yönetişim anlayışı çerçevesinde değerlendirilecektir. Bu doğrultuda ilk bölümde çalışmanın temelini oluşturan dijital demokrasi ve e-devlet kavramları açıklanarak yönetişim ile ilişkisi kurulmuş, sonrasında ise dünyadan e-demokrasi uygulamalarına örnekler verilerek Türkiye’deki durum üzerine bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır.

1. DİJİTAL DEMOKRASİ VE E-DEVLET İLİŞKİSİNİN KAVRAMSAL OLARAK İNCELENMESİ

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağladığı avantajların demokratik süreç ve kurumların güçlenmesinde kullanılması olarak karşımıza çıkan dijital demokrasi başka bir deyişle e-demokrasi, vatandaşların demokratik süreçle iç içe olmasını ve bilinçli paydaş yaratılmasını amaçlamaktadır. Vatandaşların devlet fonksiyonlarında aktif olarak yer almasının katılımcı demokrasinin vazgeçilmez bir unsuru olduğu düşünüldüğünde, devlet aktivitelerinin hesap verebilir, açık ve şeffaf olması bir gereklilik olarak kendisini göstermektedir.

Sobacı'ya göre kamu yönetiminde bilgi iletişim teknolojileri 1990'lı yıllar öncesinde yönetsel odaklı ve içsel olarak, daha çok kurum içi iletişimi sağlamak ve işlemlerde etkinliği güçlendirmek amacıyla kullanılmaktaydı. Fakat bu tarihten sonra özellikle internetin ortaya çıkışı ve gelişimi üzerine vatandaşlara kamu hizmeti sunmak, sistemde yer alan diğer aktörlerle iletişime geçmek gibi dışsal amaçlara hizmet edecek şekilde bilgi iletişim teknolojileri kullanılmaya başlanmıştır (Sobacı, 2012: 5). Söz konusu kullanımın artmasıyla kamu yönetiminde yer alan bütün birimler arasında bağlantı güçlenmiş, geniş kesimlere yönetime katılma imkânı sağlayan demokratikleşme boyutu gelişim göstermiştir (Uçkan, 2003: 86). Bilgi işleme kapasitesinin artırılması ve hızlı karar alabilen, ihtiyaç odaklı bir devlet-yönetim yapısının oluşturulması amacını taşıyan BİT, devletin elektronikleşmesinde önemli bir araç niteliği taşımaktadır (Henden ve Henden, 2005: 53). Bu kapsamda BİT ile desteklenmiş bir modernleşme ve yeniden yapılanma aracı olan e-devlet, e-demokrasi gibi uygulamalar, kamu yönetiminin bilgi çağına uyumunu gerçekleştirmede kullanılan önemli kavramların başında gelmektedir (Şahin, 2007: 162).

1.1. Dijital Demokrasi (E-Demokrasi) ve E-Devlet

En genel anlamıyla bilgi teknolojilerinin demokrasi ile bütünleşik şekilde kullanılması olarak ifade edilebilecek olan dijital demokrasi, demokrasinin daha açık ve hesap verebilir bir yapıya bürünmesinde önemli roller üstlenmektedir.

Avrupa Konseyi e-demokrasiyi genel olarak BİT'nin, siyasal süreçler içinde yer alan farklı aktörler tarafından yerel veya bölgesel her kademede kullanılması olarak tanımlamaktadır (Avrupa Konseyi, 2009). Temelinde vatandaş katılımının sağlanması olan e-demokrasi, karar verme süreçlerini desteklemek ve temsili demokrasiyi güçlendirmek amacıyla BİT'nin yani temel olarak internetin kullanılması olarak ifade edilmektedir (Macintosh, 2004: 2). Clift'e göre BİT ve ürettiği stratejilerin e-demokrasi uygulamasında kullanımı "demokratik aktörler" tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu kesim; hükümetler, vatandaşlar, siyasi partiler ve ilgili gruplar, medya (ve daha büyük portallar), seçilmiş makamlar, sivil toplum örgütleri, uluslararası toplum kuruluşları gibi paydaşlardan oluşmaktadır (Clift, 2004: 2-3). Diğer bir tanıma göre ise e-demokrasi, demokratik aktivitelerde ve yönetimde bilgisayar ağlarının kullanılması olarak ifade edilmektedir (Şahin vd., 2004: 254).

Karar alınacak konu ile ilgili bilgilere vatandaşın kolay ulaşımını sağlayan e-demokrasi, vatandaşın bilgi toplamasına ve paylaşmasına geniş ölçüde imkân sağlamaktadır. Demokratik süreç için gerekli faaliyetlerin BİT'nin geliştirdiği stratejiler ışığında yürütüldüğü e-demokraside, vatandaşlar için kamusal meseleleri tartışacak müzakereci ortamlar yaratılmaktadır (Çetin, 2010: 4). Clift e-demokrasinin uygulama alanlarını, internet üzerinden yürütülen siyasal kampanyalar, siyasal parti faaliyetleri, lobicilik faaliyetleri, hükümet kuruluşlarının ve özellikle de temsili kurumların e-devlet uygulamaları, kitle iletişim araçlarının internet siteleri, internet tabanlı örgütlenen sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri olarak sıralamıştır (Aktaran; Akgün, 2003: 74). E-demokrasi kullanımını geniş perspektifte ele alan Avrupa Konseyi e-dilekçe, e-katılım, e-oylama, e-mevzuat, e-arabuluculuk, e-çevre, e-adalet, e-danışma, e-girişim, e-anket ve e-meclis gibi uygulama alanlarında üye ülkelere yasal

düzenlemeleri yapmaları ve e-demokrasinin uygulanabilir seviyeye getirilmesi tavsiyesinde bulunmaktadır (Avrupa Konseyi, 2009: 15).

Yine, Avrupa Konseyi tarafından 2008 yılında İspanya’da düzenlenen “Geleceğin Demokrasisi Forumu”nda e-demokrasinin ilkeleri sıralanmaktadır (www.coe.int/):

- ✓ E-demokrasi, demokrasiyi, demokratik kurumları ve demokratik süreci güçlendirmek için BİT’lerin sunduğu fırsatları değerlendirmektir.
- ✓ E-demokrasi sadece teknoloji ile değil büyük oranda demokrasi ile de ilgilidir. Bu yüzden gelişmiş teknolojilerin kullanılması yoluyla e-demokrasinin evrimi, demokratik yönetim ilkeleri ve uygulamalarına göre sürdürülmelidir.
- ✓ E-demokrasi aynı zamanda dijital bölünme ve e-ayrımcılık gibi riskleri de taşımaktadır. Sağlam risk değerlendirmesi, risk yönetimi önlemleri ve devam eden izleme ve iyileştirme mekanizmaları da dâhil olmak üzere bu konuların siyasi irade tarafından ele alınması ve üstesinden gelinmesi gerekmektedir.
- ✓ E-demokrasi, serbest ve adil seçimler de dâhil olmak üzere, temel demokratik bir ortamın varlığını ve herkesin insan haklarını ve ifade özgürlüğünü kullandığı, güvenli bir şekilde internete ulaşabildiği, kişisel verilerinin ve gizliliklerinin korunduğu bir ortamın varlığını kabul etmektedir. İnsanlar e-demokrasiye ancak kişisel verilerinin ve bilgilerinin kendilerine karşı kullanılmayacağından emin olduklarında güvenebileceklerdir.
- ✓ E-demokrasi politik ve demokratik süreçlere karşı azalan ilginin onarılmasını sağlamaktadır.
- ✓ E-demokrasi, insanlara demokratik sürecin her aşamasında daha fazla yer alma fırsatı sunmaktadır.

E-demokrasi, halkın devlet kademelerinde yer alan kişi ve kurumların açıklığı ve hesap verebilirliğine yönelik ilgisinin artmasıyla ortaya çıkmıştır. E-demokrasinin vazgeçilmez şartlarından biri ülkede yaygın bir internet erişiminin sağlanmasıdır. Diğer bir önemli şart ise hem vatandaşların hem de seçilmişlerin katılıma önem veren bir kültürü benimsemiş olmalarıdır. Zira söz konusu katılımcı kültür, bilişim kültürünü de beraberinde gerektirmektedir. Diğer bir ifade ile yönetim paydaşları için bilişim teknolojilerini kullanma ve bunlardan yararlanma kültürünün oluşması gerekmektedir (Şahin vd., 2004: 257).

Elektronik devlet veya kısa adıyla e-devlet ise, BİT’nin, kamu kurum kuruluşları tarafından hizmet sunumunda, yönetilenlerin ise demokratik yönetim sürecine katılmalarında kullanılması olarak tanımlanabilmektedir (Yıldız, 2007: 39). Bilgi teknolojilerini temel araç olarak kullanan e-devlet, vatandaşlar başta olmak üzere kamu kurumları ve iş dünyası gibi çeşitli kesimlere sunulan kamu hizmetlerinin verimliliğini arttırmaya imkân sağlamaktır (Carter ve Belanger, 2005: 5). Lofstedt’in kamu örgütlerinin yapı ve süreçlerinde meydana gelen değişimin BİT aracılığıyla sağlanması olarak tanımladığı e-devlet (Lofstedt 2005: 49), devletin vatandaşlara karşı yerine getirmekte yükümlü olduğu görev ve hizmetler ile vatandaşların devlete karşı olan görev ve hizmetlerinin karşılıklı olarak elektronik iletişim ve işlem ortamlarında kesintisiz olarak yürütülmesidir (TBD, 2006: 8). E-devlet vatandaşlar, özel sektör ve kamu arasındaki karşılıklı ilişkilerin, tarafların sunduğu ve yararlandığı hizmetlerin, devletin fonksiyonlarıyla ilgili etkileşimlerin elektronik ortam üzerine taşınması ve birebir kullanılabilmesinin yanında güvenli olarak yürütülmesini içermektedir.

1.2. Yönetişim Temelinde E-Demokrasi ve E-Devlet İlişkisi

Küreselleşme, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş, ekonomik ve siyasi liberalleşme gibi daha birçok gelişme yöneten ve yönetilen arasındaki süregelen ilişkinin tekrar tanımlanması gereğini doğurmuştur. Kamu yönetimi literatüründe yer etmiş olan verimlilik, şeffaflık, etkinlik, katılım gibi ilkelerin uyum içinde bir arada var olabilmesini sağlayacak kavramsal çerçevenin ise “yönetişim” olduğu kabul edilmektedir. Kamu, özel ve sivil toplum işbirliğinde katılımı esas alan yönetişim, mekânsal olarak yerel, ulusal ve küresel alanda gerçekleşmektedir (Palabıyık, 2004: 63-64).

Devlet, iş dünyası ve vatandaşlar arasında daha etkin ve şeffaf bir ilişki kurulmasına, demokratik karar alma süreçlerinin BİT ile desteklenmesine odaklanan e-demokrasi bu noktada yönetişim (Lofstedt, 2005: 45) ve onun elektronik ortamdaki aracı olan e-devlet ile kesişmektedir. Politik süreçte aktif olarak yer almamış halk kitlelerine kamuya ait bilgi ve hizmetlerin sunulması konusunda bir potansiyele sahip olan e-devlet (Baştan ve Gökbnar, 2004: 74), hizmet kanallarının seçime sunulabileceği, politik sürecin izlenebileceği bir ortamı oluşturmaktadır. Bu yeteneği ile e-devlet, demokrasiye katılımın derinleşmesini ve geliştirilmesini sağlamakta diğer bir deyişle e-demokrasinin yerleşmesine yardımcı olmaktadır (Ulusoy ve Karakurt, 2002:138). Yönetimde saydamlığın artmasına imkan tanıyan e-devlet, bunun sonucu olarak etkin, verimli ve hesap verme yükümlülüğü kurumlaşmış bir yönetimin oluşmasını kolaylaştırarak vatandaşların yönetime katkı düzeyini yükseltecektir (Şahin vd., 2004: 256).

Diğer yandan e-devlet ile e-demokrasinin farklılaştığı noktalara da değinmek gerekmektedir. Kamusal hizmetlerin vatandaşlara ulaştırılması ve verimliliğinin sağlanması üzerinde duran e-devlet, BİT kullanımında maliyet tasarrufunun sağlanması gibi konuları dikkate almaktadır. E-demokrasi ise politik karar alma süreçlerinin uzaması, yönetişim süreçlerine yeni maliyetler getirilmesi gibi durumlara neden olabilmektedir. Yine, e-devlet resmi süreçlerin BİT ile kolaylaştırılması ve kamusal yapılar üzerinde durmaktadır. E-demokrasi ise daha çok vatandaşların birbirleri ve kamu politika yapıcılarında gelişen ilişki ve iletişime odaklanmaktadır. Dolayısıyla e-devlet daha çok verimlilik ile ilgiliyken, e-demokrasi daha çok yetkilendirme ile ilgilidir denilebilir (Panganiban, 2004:7). Stahl’a göre ise e-devlet, BİT’in devletin yürütme organının amaçlarını gerçekleştirmek için kullanıldığı bir uygulama iken, e-demokrasi BİT’in siyasal süreçler yanında yasama ve yargı süreçleri içerisinde kullanılmalıdır (Stahl, 2005: 5). Farklı görüşler olmakla birlikte özetle sonuçta bir yönetişim modeli olarak e-devletin temel hedefi; e-demokrasi olarak konumlanmaktadır (Uçkan, 2003: 4).

2. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE E-DEMOKRASİ VE E-DEVLET UYGULAMALARI

Gün geçtikçe kendilerini ilgilendiren kararlara daha fazla dâhil olmak isteyen vatandaşlar, bilgi çağı ile gelen dijital ortamın sunduğu fırsatlardan yararlanma imkânına sahiplerdir. Fakat dijital demokrasi algısı, ülkelerin demokrasi anlayışları, demokrasi kurumlarının yapısal olarak katılıma uygunluğu ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Bu kapsamda kararların yaygın katılımı alınmasının ne derece mümkün olacağı ve sadece bugünün vizyonu ile sınırlı kalıp kalmayacağı değerlendirilmesi gereken noktaları oluşturmaktadır.

2.1. Dünya’da E-Demokrasi/E-Devlet Örnekleri

Bugün dünyada özellikle ekonomik, teknik, alt yapıları gelişmiş ülkeler, demokrasinin iyileştirilmesi, karar alma süreçlerine vatandaşların eskisinden daha çok katılımının gerçekleştirilmesi adına BİT gelişiminden yararlanmaktadırlar. Özellikle de resmi web siteleri

aracılığıyla öneri ve şikâyetleri alma, 24 saat kesintisiz bir bağlantı, ev veya ofislerinden çıkmadan işlemlerini yürütme olanağı sunmaktadırlar (Çetin, 2010: 100).

2.1.1. Amerika Birleşik Devletleri

Dijital demokrasi uygulamaları bakımından ilklerden biri olan ABD’de e-demokrasi, eyalet, federal ve belediyeler düzeyinde yürütülmektedir (Çetin, 2010: 109). Başkanlık sistemi ile yönetilen ülkede yarışma esasına dayalı bir sistemin varlığından dolayı dijital medya gerek bilgi edinme gerekse seçim kampanyaları bakımından önemli bir yere sahiptir (Dijk, 2013: 4). ABD için BİT, menfaat gruplarının organize olmasına yardımcı olan pozitif bir gücü ifade etmektedir. Çok çeşitli uygulamalara ev sahipliği yapan ABD’de 2000 yılında yapılan başkanlık seçimleri için hayata geçirilen e-müzakere yöntemi, Minnesota Projesi ve Kaliforniya Akıllı Toplumlar Projesi bu kapsamda öne çıkan çalışmalara örnek verilebilmektedir (Çetin, 2010: 109).

2000 yılında başkanlık seçim sürecinde gerçekleştirilen e-müzakere projesi “Web White and Blue 2000” adı ile ifade edilmektedir. Bu dönemde Markle Foundation tarafından üzerinde araştırma yapılan internetin katılımcı demokrasiyi nasıl genişleteceği konusu, söz konusu projenin çıkış noktasını oluşturmuştur. California Üniversitesi tarafından geliştirilen ve ABCNews.com, CNN.com, FOXNews.com, MSN.com gibi 17 bağımsız medya kuruluşunun web siteleri tarafından yürütülen projede dönemin başkan adaylarının kampanyalarıyla ilgili “Rolling Cyber Debate (RDC)” adında bir müzakere yürütülmüştür. 1 Ekim 2000’den seçim günü olan 8 Kasım’a kadar vatandaşlar, bu web sitelerinin her birinden, “Rolling Cyber Debate” başlığına ulaşabilmekte, siteler üzerinden kurulan forumlarda adaylara sorular sorabilmekte ve tartışmalara katılabilmekteydi. Web sitesi günümüz itibariyle kapatılmış olmakla birlikte uygulamada olduğu süreçte e-demokrasinin kayda değer örneklerinden birini oluşturmaktadır (Çetin, 2010: 109-110).

1994 yılında Clift tarafından temeli atılan “Minnesota E-demokrasi Projesi”, BİT’den yararlanarak Minnesota’da katılımcı demokrasiyi iyileştirmeyi, ulusal seçimlerde halkın adaylar ve politikalar hakkında bilgilere internet üzerinden ulaşımını sağlayarak seçimlere bilinçli katılımı artırmayı amaçlayan bir projedir. Sivil toplum faaliyeti olarak başlayan proje, sonraları eyalet sınırlarını aşmış, federal düzeyde sağlık, eğitim, ulaşım gibi birçok alanda vatandaşın şikâyetlerini, fikirlerini, taleplerini alan bir e-posta ağına dönüşmüştür (Çetin, 2010: 111-112). E-posta kullanılmak suretiyle dijital ortamda seçim kampanyaları boyunca bir tartışma zemini oluşturulmuştur. Yine aynı proje ile internet vasıtasıyla adaylar hakkında bilgiye ulaşıldığı gibi adaylardan gelen bilgilere de erişim mümkün kılınmıştır. Bu platformlar hem Minnesota Valisi’nin seçiminde hem de Senato üyelerinin seçiminde kullanılmıştır (www.isoc.org).

Akıllı toplumlar projesi ise teknolojik dönüşüm projesi olmaktan ziyade toplumsal gelişim projesi olma amacı taşımaktadır. Kaliforniya’ da toplumsal hayatı “Akıllı Toplum” haline getirmek amacıyla akıllı toplum bilgisini internet, medya ve diğer kanallar aracılığıyla yayma işlevini gören proje, aynı zamanda internet erişimi ve internet okuryazarlığının artırılması yönünde çalışmalar yapılmasını da üstlenmektedir (Caves, 2004: 222). Yine, Barack Obama’nın seçim kampanyaları sürecinde internetin sağladığı olanaklardan yararlanılmıştır. Destekleyenlerin kolay şekilde organize olabileceği, para yardımı yapabilecekleri, farkındalık yaratabilecekleri bir ortam web sitesi üzerinden sağlanmaya çalışılmıştır. Kampanya için bir web sitesi hazırlanmış (my.barackobama.com), site üzerinden yürütülen çalışmalarla 3 milyon destekçiye ulaşılmış ve büyük miktarda online bağış toplanmıştır. Web sitesinin sunduğu coğrafi destek sayesinde, sitede kayıtlı gönüllüler çevrelerinde bulunan ve kayıt yaptırmamış seçmenlere ulaşarak Obama lehinde lobi yapma fırsatı elde etmişlerdir. Kampanya sona erdiğinde Obama, 13 milyonu bulan bir destekçi kitlesine sahip olmuştur. Söz konusu kitle

seçmen veri tabanında ve e-posta listelerinde tutulmaktadır (Talbot, 2009: 15-16). Yine, USA.gov isimli portal, devlet ve sunulan kamu hizmetleri ile ilgili bilgilere tüm vatandaşların ulaşabildiği ve tüm resmi işlemlerini gerçekleştirebildiği ABD resmi portalıdır (Mathews, 2010: 4).

2.1.2. İsveç

İsveç parlamentosu tarafından 1993 yılında temel hak olarak kabul edilen BİT okuryazarlığı ve kullanımı, bu tarihten sonra birincil stratejik amaç olarak kabul edilmiştir. 1997 yılında “Government eLink (GeL)” projesi ile ilk e-devlet çalışmalarına başlayan hükümet, 1998’de “Kamu Hizmetlerinde Merkezi İdare Yönetimi” adlı stratejiyi tanıtarak kamu yönetiminde BİT aracılığıyla modernizasyonu sağlamayı amaçlamıştır. 1999 yılına gelindiğinde İsveç’i bilgi toplumu haline getirmeye yönelik “Bilgi Toplumu Girişimi” benimsenmiş, “Demokrasinin Hizmetinde Bir Kamu Yönetimi” başlıklı eylem planı kabul edilmiştir (oinup.ec.europa.eu/). İsveç hükümeti 2000 yılında e-imza, e-tanımlama ve nüfus kayıtlarının tutulması gibi uygulamaları yapılandırarak işlerliğini sağlamak adına oluşuma gitmiştir. Bu oluşumun sorumluluğunu ise sosyal güvenlik kurumu ile ulusal vergi dairesine vermiştir (Bölükbaş, 2009: 49). 2002 yılında açıklanan e-devlet stratejisinde ise kamu hizmetlerine zaman ve yerden bağımsız olarak 7/24 ulaşılabilir kavramı üzerinde durulmuştur (oinup.ec.europa.eu/).

Elektronik ortamda oluşturulan bir heyet ile “Ulusal E-devlet Eylem Planı”nın gelişimine katkı sağlamak, elektronik hizmetlerin vatandaşlara ve iş çevrelerine kullanıcı dostu ara yüzlerle sunumunu kolaylaştırmak ve hizmet sunumunda kamu kurumları arasındaki uyumun sağlanması amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra gizlilik garantisi ve e-demokrasinin desteklenmesi de e-heyetin amaçları arasında yer almaktadır (Bölükbaş, 2009: 49). E-demokrasi için gerekli olan toplumda yaygın internet kullanımı İsveç için neredeyse sağlanmış durumdadır (Öztürk, 2006: 71). İsveç istatistik kurumunun araştırmasına göre, internet kullanım oranlarına bakıldığında İsveç, Avrupa Birliği ülkeleri arasında en yüksek orana sahip ülkeler içinde yer almaktadır. Yapılan araştırma 2016 yılının ilk 6 ayında İsveçlilerin yüzde 90’ının evinde internet bulunduğunu ortaya koymaktadır (www.boldhaber.com).

2.1.3. İngiltere

E-demokrasi ve katılımcılık adına İngiltere için ilk adımlar 1990’lı yıllarda atılmıştır. Buna en iyi örneklerden birini 1997 yılında gerçekleştirilen, internet aracılığıyla konferans tekniği ve e-posta yolu kullanılarak başlatılan “Have Your Say” (Görüşünü Bildir) kampanyası oluşturmaktadır. Bu kampanya ile ülkeyi ilgilendiren politikalar, bazı kamu hizmetlerinin internet üzerinden verilmesi gibi konularda bütün vatandaşların ve partilerin katılımına açık bir tartışma platformu oluşturulmuştur (Öztürk, 2006: 70). 1998 yılında gerçekleştirilen “Beyaz Kitap” çalışması örneklerden bir diğeridir. Özgür Bilgilenme Yasası’nın (Freedom of Information Act) ön hazırlığı aşamasında www.democracy.org adresi kanalıyla halk için geri bildirim yolu açılarak sürece destek sağlanmıştır (Şahin vd., 2004: 258). 2001 yılında e-Elçi Ofisi ve e-Politika prensipleri adında bir dizi talimat yayınlanarak hükümetteki politika yapıcılarının izlemesi gereken yollar belirlenmiş, bu sayede e-Dünya ile uyumu artıracak düzenlemelerin etkin şekilde hayata geçirilmesi amaçlanmıştır (European Commission, 2009: 12). Kamuoyu oluşturma, bilgilendirme gibi hizmetler ülkede tüm devlet kurum ve kuruluşlarını içeren bir portal aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Ülkede “Directgov” olarak adlandırılan devlet ana kapısı 2001 yılında oluşturularak güvenli kimlik onay mekanizmaları devreye sokulmuş, tüm kamu birimlerinin bir arada bulunduğu bir merkez oluşturulmuştur. 2004 yılında açılışı yapılan Directgov portalı, İngiltere’nin vatandaşları için birçok hizmetin bir arada sunulduğu bir portal özelliği taşımaktadır (European Commission, 2009: 12).

2.1.4. Estonya

Elektronik seçimin uygulandığı bir diğer ülke Estonya'dır. 2000'li yıllarla birlikte hız kazanmaya başlayan e-devlet yatırımları, e-imza, e-seçim gibi uygulamalarla toplum içinde yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Vatandaşların toplumsal ve siyasal olarak katılımının teşvik edildiği ülkede, aktif rol alabilen bireyler oluşturulması hedeflenmektedir.

E-seçim yönteminin 2005-2011 yılları arasında toplam beş seçimde kullanıldığı ülkede, yerel ve genel seçimlerin internet üzerinden yapılması için yasal olarak bağlayıcı kurallar getirilmiştir. Estonya söz konusu yöntemi parlamento seçimlerinde uygulayan ilk ülke olma özelliği taşımaktadır (news.bbc.co.uk). 2005 tarihinde gerçekleştirilen ilk seçimlerde kapsamlı bir kayıt sistemi oluşturulmuş, internet oylama sisteminin denetimi konusunda yasal ve düzenleyici altyapıya özen gösterilmiş, oy verme işleminin güvenliği kimlik doğrulama prosedürü ile sağlanmıştır. İnternette oy verme işlemleri vatandaşlara önceden dağıtılan ulusal dijital kimlik kartları ile gerçekleştirilmiştir (Alvarez vd., 2009: 503). Bir diğer örnek "rahvaalgatus.ee" sitesi aracılığıyla gerçekleştirilen e-dilekçe uygulamasıdır. Vatandaşların Estonya Parlamentosu'na öneride bulunmaları fırsatını veren uygulama, bu hakkın kullanımını için en az 1000 dijital imzanın toplanmasını gerekli kılmaktadır. Bunun yanında ülkede dünyanın her yerinden Estonya vatandaşlarının oy kullanmalarına olanak veren bir internet oylaması sistemi de uygulanmaktadır (www.ega.ee/programmes/e-democracy/).

2.1.5. Kanada

Seçmenlerin adaptasyonuna büyük önem veren Kanada, internet okuryazarlığı yüksek seviyede olan ülkelerin başında gelmektedir (Çetin, 2010: 106). 1980'ler ile e-demokrasi ve e-devlet ulusal strateji olarak hayata geçirilmeye başlanmış, "Çevrimiçi Devlet (Government Online)" adı verilen strateji ile "Topluluk Erişim Programı (Community Access Programme)" denilen kapsamlı bir uygulama yürürlüğe konulmuştur. 1999'a gelindiğinde Kanada hükümeti "SchoolNet" ve "LibraryNet" projeleriyle tüm kamu kütüphanelerini ve okullarını internet erişimine açan ilk ülke olmuştur (Uçkan, 2003: 78).

Hükümet 2002-2003 yıllarında tüm federal kamu hizmetlerini internet ortamına taşımak amacıyla federal portal düzenlemesini gerçekleştirmiştir. Bireyler, iş dünyası ve Kanadalı olmayanlar için üç farklı ayakta hizmet veren portal ve e-devlet hizmetlerinde kişisel verilerin güvenliğine de dikkat edilmiştir. Güven ortamının sağlanması adına "Mahremiyet Yasası" düzenlemesi gerçekleştirilmiş, geliştirilen "Kamusal Şifreleme Anahtarı Altyapısı" ile kullanıcıların kimliklerinin doğrulanması sağlanarak kişisel ve da kurumsal veriler koruma altına alınmıştır (Uçkan, 2003: 79).

2.2. Türkiye'de E-Demokrasi/E-Devleti Uygulamaları

Türkiye'de bilgi toplumu hedefinin gerçekleştirilmesi sürecinde e-devlet çalışmaları kapsamında somut adımların atıldığı yıl olarak 1998 yılı kabul edilmektedir. Türkiye Bilişim Derneği'nin bu kapsamda yaptığı çalışmalar ve TBMM'de Bilgi ve Bilgi Teknolojileri Grubu'nun oluşturulması bu tarihte söz konusu olmaktadır (Arifoğlu, 2004: 168-169). 1998 yılında 1998/13 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile kamu bilgisayar ağının hayata geçirilmesi amacıyla KamuNet Teknik Kurulu oluşturulmuştur. Bu kurul tarafından 2002 yılında eAvrupa+ ve e-Türkiye çalışmaları doğrultusunda e-Devlet'e Geçiş Eylem Planı hazırlanmıştır. 2003-2005 yılları arasında ise e-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında çeşitli çalışmalar yapılmıştır. 2006 yılında e-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında bilgi toplumuna yönelik 2006-2010 yıllarını kapsayan ve vatandaş odaklı hizmet dönüşümünü temel alan "Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı" hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur (www.edevlet.gov.tr).

Tek bir kimlik doğrulama işlemiyle tüm hizmetlerin ortak bir noktadan hızlı bir şekilde kullanıcıya ulaştırıldığı "E-Devlet Kapısı" uygulaması 18 Aralık 2008 tarihinden bu yana

hizmet veren önemli bir platformdur. E-Devlet Kapısı'nın kurulması, işletilmesi ve yönetilmesi görev ve sorumluluğu Bakanlar Kurulu'nun 10/08/2006 tarihli kararı ile Ulaştırma Bakanlığı'nın koordinasyonunda ve ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının etkin katılımıyla Türksat A.Ş. tarafından yürütülmektedir (static.turkiye.gov.tr) "www.turkiye.gov.tr" internet adresi üzerinden ulaşılan e-devlet kapısı, kamudan hizmet alan vatandaşların hayatlarını kolaylaştırmakta, kamunun e-dönüşümünde maliyetleri düşüren çözümler sunmaktadır. Günümüz itibarıyla 34.802.714 kayıtlı kullanıcıya sahip olan sistem, 2.326 hizmete erişim sağlamakta ve 360 kurumu yönetim çerçevesinde bünyesinde barındırmaktadır (www.turkiye.gov.tr/). Ayrıca, Adres Kayıt Sistemi ve Elektronik Kamu Alımları Platformu (EKAP) oluşturulmuş, Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (MERSİS) ve Kimlik Kartı projelerinin pilot uygulamaları tamamlanarak yaygınlaştırılmaya başlanmıştır. Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi (TAKBİS), Kamu Güvenli Ağı, Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemi Altyapısı gibi e-devlet hizmet sunumu için gerekli olan temel bilgi sistemleri oluşturulmuştur. Ek olarak eğitim, sosyal güvenlik, sağlık gibi alanlarda uygulama projeleri gerçekleştirilmeye devam edilmektedir (10. Kalkınma Planı, 2013).

E-demokrasi genelinde bakıldığında ise Türkiye'de e-demokrasinin e-katılım, e-müzakere, e-lobilicik gibi araçlarla uygulama alanı bulduğu görülmektedir. Merkezi ve yerel düzeyde yetkili makamların web sayfaları aracılığıyla faaliyetlerinden vatandaşları haberdar etmeleri, vatandaşların şikayet ve taleplerini almaları, hizmetlere yönelik görüş anketleri düzenlemeleri gibi online uygulamalara başvurmaları, karar alma sürecini vatandaşlara daha erken açmaktadır ve katılımı artırarak daha geniş kitlelere ulaşılmasına yardımcı olmaktadır. Yine, Türkiye'de elektronik oylama, web siteleri ve e-posta hizmetleri aracılığı ile bilgilendirme yapma, forum sayfaları ile müzakereler yapma gibi uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Milletvekilleri, belediye başkanları ve siyasi partiler kendilerine ait web siteleri oluşturarak gerçekleştirdikleri faaliyetleri seçmenlerine ulaştırmaya çalışmakta, sosyal medya hesapları üzerinden seçmenlerle birebir ilişki içerisine girebilmektedir. Örneğin günümüzde TBMM çatısı altındaki her partinin ve neredeyse tüm milletvekillerinin kişisel "Twitter" hesabı bulunmaktadır.

E-katılım, e-müzakere, e-lobilicik gibi aşamaları çeşitli uygulamalarla yaşayan Türkiye'de e-demokrasi için ulaşılabilecek son hedef olarak düşünülebilecek olan e-oylama aşamasına henüz geçilmemiştir. Seçimlerde oy pusulaları yerine bilgisayar veya bilgisayarlı oylama araçlarının kullanılması olan e-oylama, sandıklar, zarflar, oy pusulaları, mürekkep ve mühür gibi seçimlerde karşımıza çıkan araçlar kullanılmadan, oylama işleminin otomasyonunu kiosk cihazları, dokunmatik ekrana sahip bilgisayarlar gibi araçlarla sağlamaktadır (Çetin, 2010: 82).

2.3. E-Demokrasi ve E-Devlet Üzerine Fırsat ve Tehditler

Bilgi çağı ve değişen yönetim algısı ile birlikte BİT, kamu yönetiminde hem teorik hem de pratik açıdan geniş bir alanda yer bulmuştur. Hizmet sunum biçimleri ve araçları, örgütlenme ve personel yönetimi, siyasi ve idari karar alma mekanizmaları gibi çeşitli konularda kolaylıkları beraberinde getiren BİT, kamu kurumları tarafından e-devlet kavramı çerçevesinde şekillenen bir süreç dâhilinde benimsenmekte ve yönlendirilmektedir (Yerlikaya, 2015: 2). Sunulan söz konusu yeni imkânlar, günümüzde temsili demokrasinin yerini alacak bir doğrudan demokrasi ortamı sağlamıyor olsa da halk katılımının artırılması yönünde avantajlar sağlamaktadır.

Öncelikle e-demokrasi bireylerin düşüncelerini yönetime iletecek bir müzakere alanı sunmaktadır. Elektronik forumlar, anketler, e-posta sistemleri gibi araçlarla fikir alış veriş yapılmakta, sorunlar saptanmakta, istek ve şikâyetler dile getirilmektedir. Geniş bir kitle ile kısa zamanda bir araya gelme imkânı sunan internet aracılığıyla düzenlenen imza kampanyaları

politika sürecinde kararlara yön verme veya karara itiraz etme fırsatları sunmaktadır. Söz konusu sürecin baskı ve çıkar gruplarına veya bu grupların web sitelerine üye olarak gerçekleştirilmesi seçenekleri ise daha etkin bir organizasyonu sağlayabilmektedir (Çetin, 2010: 85). BİT, kurumsal ve psikolojik sınırları ortadan kaldırarak, bireyi olası zaman ve mekân kısıtlarından kısmi olarak bağımsız kılmakta ve internet erişimine sahip bireylere kendini ifade fırsatı sunarak onları güçlendirmektedir. Bilgi ve söylem sahibi olmak, politika aktörü olmanın zorunlu şartıdır. Dolayısıyla BİT, bireylere politika aktörü olma olanağı sunan bir araç niteliği taşımaktadır (Yerlikaya, 2015: 34).

E-demokrasi kapsamında e-devlet modeline geçilmesi, devletin kamu hizmeti sunarken yaşadığı ağır bürokratik süreçlerden ve kırtasiyecilikten uzaklaşması ve giderek artan kamusal ihtiyaçların etkin ve hızlı karşılanması yönünden önem arz etmektedir (Arı, 2009: 13). Katılımcılık perspektifinden bakıldığında önemli oranda bir altyapı sağlayan e-demokrasi ve e-devlet uygulamaları bazı tehdit ve riskleri de barındırmaktadır. Uçkan'a göre bunların başında dijital bölünme ya da dijital uçurum olarak adlandırılan BİT'e erişim noktasında yaşanan adaletsiz dağılımdır. E-demokrasi fikrinin hayata geçmesinde olduğu kadar e-devlet mekanizmalarının sorunsuz şekilde yürütülmesinde de engel teşkil eden durum (Uçkan, 2003: 4) kimi kesimleri, e-demokrasinin diyalog ve tartışma ortamı oluşturmak yerine bilgi akışını kısıtladığı düşüncesinde birleştirmektedir. Toplumda bilgisayar okuryazarlığı olan elit kişileri bu konuda geri kalmış kesimden ayırma tehdidinde yol açan dijital bölünme, aynı zamanda bilgisayar sisteminin ve toplumsal sistemin elit kesimi iktidarda tutacak şekilde tasarlanması riskini de taşımaktadır (Çetin, 2010: 92).

Söz konusu teknolojik uygulamalar, insan hakları savunucuları tarafından birey mahremiyetini tehdit ettiği yönünde eleştirilmektedir. "Akvaryum Toplumu", "Dijital Hapishane" gibi tanımlamalarla ifade edilen tehdit, BİT temelli cep telefonlarının dinlenmesi, güvenlik kamerası veya mobese sistemleri gibi araçlarla günümüz toplumunun bir gözetim toplumu haline getirilmesidir (Aydın, 2007: 296). E-devlet ile geliştirilen ileri kimlik tanımlama, kayıt tutma ve izleme imkânları, bireylerin kendi rızaları dışında izlenmesi riskini doğurmaktadır (Yerlikaya, 2015: 44). Bunların yanı sıra internet üzerinde bulunan bilgilerin çalınabilmesi, internetin virüs saldırılarına açık olması, siber saldırılara karşı zayıflık gibi tehditler e-uygulamalar için karşılaşılan sorunlar arasında yer almaktadır. Ayrıca, ileri seviyede BİT altyapısı ve araçlarına sahip olmanın getirdiği yüksek maliyetler, teknik altyapının ve birimler arasında koordinasyonun sağlanmasındaki zorluklar yine engeller arasında sayılmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler, yönetim temelinde devlet, sivil toplum ve özel sektör arasındaki ilişkilere yeni bir boyut kazandırmıştır. Teknolojinin sağladığı imkânlarla bilgiye erişim kolaylaşmış, haberleşmenin iyileştirilmesi ve kırtasiyeciliğin önüne geçilmesi ile işlemlerin otomatikleşmesi sağlanmıştır. Uygulanan politikalarda verimlilik ve etkinlik düzeyinin yükseltilmesi, şeffaf ve hesap verebilir bir yönetimin sağlanması esas amaç olmuştur. Bu durum ise e-demokrasi ve e-devlet anlayışını ortaya çıkarmıştır. E-demokrasi ve e-devlet amacının gerçekleşmesi, büyük oranda BİT'nin tüm toplum kesimlerine eşit ve adil bir şekilde dağılmasıyla ilişkilidir. Zira demokratik bir toplum için temel olan temsil ölçütlerinin karşılanması başlıca gerekliliktir.

E-demokrasi sisteminin başarılı olması için vatandaşın bilgilendirme, temsil etme, oy kullanmaya teşvik gibi unsurlarla süreç içinde aktif katılımının sağlanması gerekmektedir. Vatandaşa danışmanlık hizmetlerinin verilmesi yine yapılması gerekenler arasındadır (Çetin, 2010: 79). Birçok ülkede uygulanan e-oylama sistemleri de geleneksel sistemlerle benzer şekilde ücretsiz, doğrulanabilir ve güvenilir olma özelliklerini taşımaktadır. Söz konusu sistemde

sadece oy kullanma hakkına sahip olan bireyin oylamaya katıldığı ve her oyun sadece bir kez sayıldığı garanti altına alınmalı, oylama süreci boyunca her aşamada oylamanın gizliliği korunmalıdır. Teknik açıdan e-oylama için genel olarak öneriler arasında “Smart card (Akıllı Kart)”lar yer almaktadır. Eğitim kurumlarından bankacılık sektörüne kadar geniş bir yelpazede kullanılabilen kartlar, üzerine yerleştirilmiş bir çip vasıtasıyla bilgi taşıyabilmekte (Çetin, 2010: 79- 80) ve kişiye özel olması nedeniyle e-oylama için uygun araçlar içinde yer almaktadır. Freeman’a göre internet teknolojileri seçmen gruplarına hızlı ulaşımı sağlayan, adaylar ve seçmenler için seçim kampanyalarını ve ilişkileri yöneten bir araç haline gelmiştir. Bu kapsamda bu teknoloji kullanılarak oluşturulacak olan seçim istasyonları, bölgedeki seçmenleri kendi parlamento üyelerine e-posta, interaktif oylama gibi yöntemlerle fikirlerini açıklama konusunda teşvik edecektir (Freeman, 1997: 16-17).

E-demokrasi ve e-devlet önündeki bir diğer engel olan dijital bölünmenin üstesinden gelebilmek için ise internetin yeni coğrafyalara ulaşmasının sağlanması, internet okuryazarlığını artırma adına kurs ve seminerler düzenlenmesi gerekmektedir (Çetin, 2010: 4). Dijital bölünmeyi azaltmaya yönelik yapılan çalışmalara ilköğretim, lise ve üniversite düzeyinde bilgisayar sınıfları oluşturulması, bilgisayar sayısının artırılarak her kademedeki internet kullanımının yaygınlaştırılması örnek verilebilir. Beşeri altyapının diğer bir kolunu ise BİT alanında uzman personel oluşturmaktadır. Uygulamaların sağlıklı yürütülmesi için gerekli olan kalifiye eleman ihtiyacı, kurumlar tarafından özel eğitimlerin verilmesi veya bilgi teknolojileri konusunda özel sektör ile işbirliği yapılarak giderilebilir.

BİT kullanımı ile ortaya çıkan bir diğer sorun alanı olan mahremiyet ve güvenliğin sağlanması ise devletlerin güçlü yazılımlar ve yasal düzenlemeler aracılığıyla mücadelesini gerekli kılmaktadır. Bilgi güvenliği için teknolojik alt yapının sağlanması kadar hukuksal alt yapının da sağlanması bir ülkede e-demokrasiden söz edebilmenin birincil şartını oluşturmaktadır. Şahin’e göre elektronik işlemler çerçevesinde e-kimlik doğrulama, kişisel bilgi koruması gibi konular üzerinde yapılacak yasal düzenlemeler vatandaşların online hizmet sunumlarını benimsemesi açısından önem taşımaktadır. Bu kapsamda her bakanlıkta oluşturulacak merkezi bir BİT departmanı kurumsal düzenlemelerin başında gelmektedir (Şahin vd., 2004: 239). Konunun önemi dolayısıyla İçişleri Bakanlığı, siber saldırılara karşı 81 ilde uzman ekip oluşturmak amacıyla çalışma başlatmıştır. Tüm kurum ve kuruluşlarda siber kalkanların oluşturulması gerekliliği üzerinde duran Bakanlık, tüm illerin valiliklerine genelge göndermiş ve her ilde eğitim çalışmalarının başlamasını istemiştir. İnternet uzmanlarınca verilecek eğitime internet konusunda deneyimli mühendis ve teknik elemanlar katılacaktır. Eğitim programı kapsamında, siber güvenlik temelleri, saldırganlar, siber saldırılara ilişkin Türkiye mevzuatı, dünyada mevzuat örnekleri, siber güvenlik işbirlikleri, siber güvenlik saldırıları, bilgi toplama, sızma, hak yükseltme ve bilgi sızdırma, güvenlik duvarları, zararlı yazılımlar, sistem güncellemeleri, uygulama güvenliği gibi konular yer almaktadır (www.aksam.com.tr). Yine, siber güvenliği sağlayabilecek uzman iş gücünün yetiştirilmesi ve şirketlere güvenlik açığı konusunda danışmanlık verilmesi amacıyla “Bahçeşehir Üniversitesi (BAU) Siber Güvenlik Merkezi” açılmıştır (www.bauhaber.com). Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı’nın 2016-2019 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ise “Stratejik Siber Güvenlik Amaçları ve Eylemleri” başlığı altında siber güvenlik alanında yetkin personel yetiştirilmesi ve bu alanda uzmanlaşmak isteyen personel, araştırmacı ve öğrencilerin teşvik edilmesi maddesine yer vermiştir (www.udhb.gov.tr). Bu kapsamda Bakanlık “Siber Güvenliğe Sefer Görev Emri” düzenlemesi üzerinde çalışmaktadır. Düzenlemenin önemli bir ayağını Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu’nun (BTK) düzenlediği yarışmada dereceye giren ve Ulusal Siber Olaylara Müdahale Merkezi’nde (USOM) göreve başlayan hacker’lardan oluşan siber güvenlik ordusu oluşturmaktadır (www.haberturk.com). Bakanlık uzmanları tarafından çalışılan yeni yasa kapsamında gerektiği durumlarda özel şirketlerdeki ve kamu kurumlarında

görevli siber güvenlik uzmanları ülke güvenliği için siber orduya da hizmet vermek amacıyla göreve çağırılacaktır (milatgazetesi.com/).

Bilgi iletişim teknolojilerinin sağlıklı şekilde uygulanması/gelişim için güvenli ağ bağlantılarının kurulması, servis sağlayıcıların bütünleştirilmesi için portalların oluşturulması, devlet, vatandaş ve iş yerleri ile koordinasyonun sağlanması yapılması gerekenler arasında yer almaktadır. Halkın sahip olduğu demokrasi bilinci ve internet kültürü, elektronik katılım uygulamalarının sağlıklı şekilde hayata geçirilmesinde hayati rol oynamaktadır. “E” uygulamaların kısır bir girişim olarak kalmaması ve yürütülen projelerin sadece internet kullanan belli bir kesimin katılımını sağlamaktan daha fazlasını ifade etmesi için temel çalışmaların yerine getirilmesine özen gösterilmelidir.

NOT: Bu makale 17-18 Kasım 2017 tarihlerinde İstanbul - TÜRKİYE’de düzenlenmiş olan ICOMEP’17 kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

Sorumlu Yazar: Tahsin GÜLER

KAYNAKÇA

- Alvarez, R. M., Hall, T. E. ve Trechsel, A. H. (2009). “Internet voting in comparative perspective: the case of estonia”, *Political Science and Politics*, 42(3), 497-505.
- Akgün, B. (2003). “Küreselleşme, Sanal Siyaset ve E- Demokrasi”, M. A. Çukurçayır (Ed.), *Küresel Sistemde Siyaset, Yönetim, Ekonomi içinde* (ss.57-84) Konya: Çizgi Kitapevi.
- Arı, M. (2009), *Türk Kamu Yönetiminde E-Devlet Uygulamalarının Örgütsel Yapıya Etkisi ve Bir Model Önerisi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Sakarya.
- Arifoğlu, A. (2004), *E-Dönüşüm, Yol Haritası, Dünya ve Türkiye*, Ankara: Sas Bilişim Yayınları.
- Avrupa Konseyi (2008). “E-Democracy: Who Dares?” Erişim tarihi: 12 Ekim 2017, https://www.coe.int/t/dgap/forum-democracy/Activities/Forum%20sessions/2008/Proceedings_FFD08_EN.pdf
- Aydın, M. D. (2007). “Kamu hizmetlerinde bilgi teknolojileri uygulamaları: fırsat ve tehditler”, *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(2), 295-322.
- Baştan, S. ve Gökbunar, R. (2004). “Kamu hizmetlerinin sunumunda e-devletle ilgili yeni gelişmeler: tümleşik e-devlet sistemlerine doğru”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 71–89.
- Bölükbaş, A. (2009). *Gelişmişlik Göstergesi Olarak E-Devlet Hazırlık Endeksi: Dünya Ülkeleri Arasında Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Carter, L., ve Belanger, F. (2005). “The utilization of e-government services: citizen trust, innovation and acceptance factors”, *Info System Journal*, 15(1), 5-25.
- Caves, R. W. (2004). “Responding to the Information Needs of Citizens in an Open Society: The Role of Smart Communities”, M. Malkia, A.V. Anttiroiko ve R. Savolainen (Ed.), *eTransformation in Governance: New Directions in Government and Politics içinde* (ss. 216-233), Idea Group Publishing.

- Clift S. L. (2004), E-Government and Democracy Representation and Citizen Engagement in The Information Age, Erişim tarihi: 15 Ekim 2017, <http://www.publicus.net/articles/cliftegovdemocracy.pdf>
- Çetin, S. (2010). Kamusal Karar Alma Sürecinde E-Demokrasi Uygulamaları ve Türkiye, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- European Commission (2009). eGovernment in the United Kingdom: eGovernment Factsheets, European Union, Brussels.
- Freeman, L. (1997). Democracy in the Digital Age, Demos, London.
- Gerlach, J. ve Gasser, U. (2009). Three Case Studies From Switzerland: E-Voting, Berkman Center Research Publication.
- Jaeger, P. T. ve Thompson, K. M. (2003). "E-government around the world: lessons, challenges and future directions." *Government Information Quarterly*, 20(4), 389-394.
- Henden, H. B. ve Henden R. (2005). "Yerel yönetimlerin hizmet sunumundaki değişim ve e-belediyeçilik", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), 48-66.
- Lofstedt, U. (2005). "E-government-assesment of current research and some proposals for future directions", *International Journal of Public Information Systems*, (1), 39-52.
- Macintosh, A. (2004), "Characterizing e-participation in policy-making", *Proceedings of the 37th Annual Hawaii International Conference on System Sciences*, IEEE pp. 1-10.
- Mathews, K. (2010). E-government in the United States: Steps to Advance its Success, Indiana University.
- Öztürk, İ. (2006). E Devlet Bağlamında E- Demokrasi: Türkiye’de ve Dünyada Öne Çıkan Uygulamaları, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Palabıyık, H. (2004). "Yönetimden yönetişime geçiş ve ötesi üzerine kavramsal açıklamalar", *Amme İdaresi Dergisi*, 37(1), 63-65.
- Panganiban, R. (2004). "E-Democracy and the United Nations: Using Information Communications Technologies to Increase Access to Information and Participation within the UN System", *New York: Center for UN Reform Education*, <http://rikomatic.typepad.com/Work/UNe-democracy.pdf>.
- Stahl, B. C. (2005), "The Paradigm of E-Commerce in E-Government and E-Democracy" W. Huang, K. Siau ve K. K. Wei (Ed.), *Electronic Government Strategies and Implementation*, Hershey PA.; Idea Group Publishing.
- Şahin, A. (2007), "Türkiye’de e-belediye uygulamaları ve Konya örneği", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29, 161-189.
- Şahin, A., Temizel, H. ve Temizel, M. (2004). "Türkiye’de Demokrasiden E-Demokrasiye Geçiş Süreci ve Karşılaşılan Sorunlar" Erişim tarihi: 10 Ekim 2017, <http://www.siyasaliletisim.org/pdf/edemokrasiyegecis.pdf>
- Türkiye Bilişim Derneği. (2006). E-Devlet Kavramları El Kitabı, Türkiye Bilişim Derneği Kamu Bilişim Platformu VIII, Antalya.
- Uçkan, Ö. (2003), E-Devlet E-Demokrasi ve Türkiye, Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılanması İçin Strateji ve Politikalar-I, İstanbul: Literatür Yayınları.

- Uçkan, Ö. (2003). “E-Devlet, e-demokrasi ve e-yönetişim modeli: bir ilkesel öncelik olarak bilgiye erişim özgürlüğü”, *Aylık Strateji ve Analiz E-Dergisi*, 5, 1–19.
- Ulusoy, A. ve Karakurt B. (2002). “Türkiye’nin E-Devlete Geçiş Zorunluluğu”, 1.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı içinde (ss.131-144), Kocaeli.
- Talbot, D. (2009). “the e-campaign: rallying volunteers and voters”, *eJournal USA*, 14(3).
- Yerlikaya, H. (2015). Kamu Politikalarının Oluşturulmasında Katılımcılık ve Bilgi ve İletişim Teknolojileri, Planlama Uzmanlığı Tezi, Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Yıldız, M. (2007). “Uluslararası kuruluşların Türkiye’nin e-devlet siyasetlerine etkisi”, *Amme İdaresi Dergisi*, 40(2), 39-55.
- “E-Governance Academy”, Erişim tarihi: 18 Ekim 2017, www.ega.ee/domains/e-democracy/
- “History of the Minnesota Electronic Democracy Project” Erişim tarihi: 16 Ekim 2017, http://www.isoc.org/inet96/proceedings/e9/e9_1.htm
- “Estonia Claims New E-Voting First” Erişim tarihi: 17 Ekim 2017, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6407269.stm>
- “E-Government in Sweden” Erişim tarihi: 18 Ekim 2017, https://joinup.ec.europa.eu/sites/default/files/document/2015-03/egov_in_sweden_-_january_2015_-_v_17_0_final.pdf
- “Devletin Kısayolu e-Devlet Kapısı” Erişim tarihi: 17 Ekim 2017, <https://static.turkiye.gov.tr/downloads/portal/e-Devlet-Kapisi-Sunumu.pdf>
- “E-Devlet Portalı, E-Devlet Hakkında” Erişim tarihi: 07 Ekim 2017, <http://www.edevlet.gov.tr/e-devlet-hakkinda/>
- “Onuncu Kalkınma Planı” Erişim tarihi: 18 Ekim 2017, [http://kkp.tarim.gov.tr/sp/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1\(2014-2018\).pdf](http://kkp.tarim.gov.tr/sp/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1(2014-2018).pdf)
- <https://barackobama.com/> Erişim tarihi: 19 Ekim 2017.
- “İsveç İnternet Kullanımında Avrupa Birincisi” Erişim tarihi: 24 Ekim 2017, <http://www.boldhaber.com/teknoloji/isvec-internet-kullaniminda-avrupa-birincisi/113172>
- “Her Kuruma Siber Kalkanı” Erişim tarihi: 25 Ekim 2017, <http://www.aksam.com.tr/yasam/her-kuruma-siber-kalkani/haber-619115>
- “Siber Saldırlara Karşı Uzman Yetiştirecek Olan BAU 5. Boyutta Eğitecek” Erişim tarihi: 25 Ekim 2017, <https://www.bauhaber.com/siber-saldirilara-karsi-uzman-yetistirecek-olan-bau-5-boyutta-egitecek/>
- “2016-2019 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi” Erişim tarihi: 25 Ekim 2017, <http://www.udhb.gov.tr/doc/siberg/2016-2019guvenlik.pdf>
- “Türkiye’nin Siber Ordusu” Erişim tarihi: 25 Ekim 2017, <http://www.haberturk.com/ekonomi/teknoloji/haber/1463070-turkiyenin-siber-ordusu>
- “Bakanlıktan Siber Sefer Emri” Erişim tarihi: 25 Ekim 2017, <http://milatgazetesi.com/teknoloji/bakanliktan-siber-sefer-emri-h123868.html>